

MASARYKOVA UNIVERZITA

Politická geografie

zimní semestr 2009/2010

PedF, katedra geografie 1

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Stát a jeho geografické aspekty

PedF, katedra geografie 2

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Subjekty mezinárodního práva

- ❖ Subjekty mezinárodního práva nejsou definovány žádnou mezinárodní smlouvou.
- ❖ Za formální subjekty se považují ty jednotky, které mají v mezinárodním právu způsobilost k právům a povinnostem.
- ❖ Původní (klíčové jsou **státy**)
- ❖ Odvozené (**mezinárodní organizace**)

PedF, katedra geografie 3

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Další subjekty

- » Povstalci proti vládní moci (pokud jim státy přiznaly statut válčící strany – teroristické organizace).
- » Národně osvobozenecá hnutí (v závislých a koloniálních územích).
- » Mezinárodní výbor Červeného kříže.
- » Jednotlivci.
- » V minulosti mezinárodní města, Suverénní řád maltézských rytířů apod.
- » Subjektem nejsou: ...nadnárodní korporace (ačkoliv mají značný faktický vliv)

PedF, katedra geografie 4

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Stát

- » Slovo **stát** má základ v latinském status (stav, ústava, řád).
- » V dnešním smyslu se začalo slovo status používat v období italských městských států.
- » Do odborné terminologie ji zavedl Machiavelli v díle Vladař.

PedF, katedra geografie 5

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Definice státu

Stát je institucionalizovaná forma společenského života na určitém území, která působí na společenské vztahy prostřednictvím všeobecně závazných pravidel chování, za kterými stojí jeho mocenská autorita.

PedF, katedra geografie 6

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Nejstarší státy světa

- ☒ První státy vznikaly již v dávné historii v oblasti údolí Nilu, Palestiny, Mezopotámie a povodí Indu.
- ☒ Čína (vznik 1523 p.n.l.)
- ☒ Etiopie (1000 p.n.l.)
- ☒ Japonsko (660 p.n.l.)
- ☒ Dánsko (kolem roku 800)
- ☒ Švédsko (836), Francie (843)
- ☒ San Marino (855)
- ☒ Velká Británie (1066, dobytí Británie Normany)
- ☒ Portugalsko (1140)
- ☒ Za první moderní stát (v dnešním smyslu slova) považujeme Spojené státy americké, které byly založeny v roce 1776.

PedF, katedra geografie 7

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Každý stát musí mít:

1. Přesně vymezené území (státní území)
2. Trvale bydlící obyvatelstvo
3. Přítomnost a funkčnost vlády (resp. systému moci, který zabezpečuje výkon potřebných funkcí)
4. Organizovaná (společná) ekonomika
5. Společný komunikační systém

PedF, katedra geografie 8

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Rozvoj států

Pro rozvoj států bylo důležité splnění následujících podmínek:

- Přejít od samozásobitelství ke směnnému obchodu
- Vznik a vývoj jádrových oblastí (koncentrace osídlení)
- Vznik a rozvoj měst
- Vznik a rozvoj základní komunikační sítě
- Koncentrace kapitálu
- Rozvoj individuálního vědomí a skupinových zájmů
- Spojení etnického vědomí a politické aktivity (odpovědnosti), případně sociální stratifikace společnosti

PedF, katedra geografie 9

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Státní území

- ☒ ...je prostor (nikoliv plocha!) ve kterém stát uplatňuje svoji suverenitu

Zahrnuje:

- Pevninské území státu
- Vnitřní vodní plochy (řeky, jezera)
- Část moře (pobřežní moře, vnitřní mořské plochy)
- Geologický podklad
- Vzdušný prostor nad pevninskou částí a nad pobřežním mořem
- Zvláštní případy (území velvyslanectví apod.)

PedF, katedra geografie 10

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Geologický podklad

- ☒ až do středu Země
- ☒ ...v praxi omezeno technickými možnostmi kontrolovat „narušení suverenity“ –tj. dosažitelnou hloubkou vrtů nebo dolů

PedF, katedra geografie 11

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Vzdušný prostor

- ☒ nejasné, do jaké výšky (několik rozdílných přístupů)
- ☒ ...v praxi omezeno technickými možnostmi kontrolovat „narušení suverenity“ –tj. do maximální výšky letu letadel
- ☒ ... neexistuje žádné „právo přeletu“ vzdušným prostorem státu

PedF, katedra geografie 12

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Vnitřní vody

The portion of the baseline depicted here has two low water line segments (numbered (1) and (2)) and three straight line portions (from point 1 to point 2, from point 3 to point 4 and from point 4 to point 5).

PedF, katedra geografie 16

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Pobřežní moře

- Maximálně do 12 mil od základní linie
- Pobřežní moře je přímou součástí státního území pobřežního státu
- Lodě jiných států mají právo **pokožného proplutí**
- V prostoru nad a pod hladinou moře ale není suverenita státu omezena

PedF, katedra geografie

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Přilehlá zóna

- Maximálně 12 mil od hranic pobřežního moře
- Není součástí státního území
- Pobřežní stát má právo provádět v přilehlé zóně kontroly (celní, zdravotní, migrační)

PedF, katedra geografie 18

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Výlučná ekonomická zóna (EEZ)

- Maximálně 200 mil od základní linie.
- Pobřežní stát má výhradní právo ekonomického využití (rybolov, těžba apod.).
- Toto právo může postoupit (prodat, pronajmout) i jiným zemím.

PedF, katedra geografie 19

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Kontinentální šelf

- Pokud přesahuje kontinentální šelf výlučnou ekonomickou zónu (max. 350 mil), má pobřežní stát.
- Výhradní právo těžby surovin a sběru živých organismů z mořského dna.
- Rybolov však v takovém případě není omezen.

PedF, katedra geografie 20

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Souostrovň státy

- Souostrovň státy mohou uzavřít své území tzv. souostrovňmi liniemi (*archipelagic baselines*, max. 100 mil dlouhé)
- Území ohraničené těmito liniemi jsou **souostrovň vody** (*archipelagic waters*)
- V souostrovň vodách platí právo pokojného proplutí
- Teprve od hranic souostrovň vod se vyměřují další zóny (pobřežní moře apod.)

PedF, katedra geografie 21

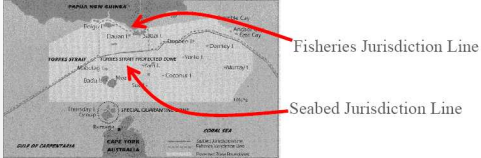

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Státní území je prostor!

- Jen výjimečně je suverenity oddělena horizontálně (např. mezi Austrálií a Papuou–Novou Guineou – ostrovy v Torresově průlivu jsou australské, s vodou je to složitější).

The map shows the Torres Strait between Australia and Papua New Guinea. Two lines are marked: the Fisheries Jurisdiction Line and the Seabed Jurisdiction Line. Red arrows point from the text labels to these lines on the map.

PedF, katedra geografie 22

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Zvláštní podmínky

- Lodě plující pod vlajkou státu
- Letadla registrovaná v dané zemi
- Území velvyslanectví a jiných diplomatických misí (diplomatické imunity), diplomatická vozidla a zavazadla
- „historické pomníky“
- Radar v ČR

PedF, katedra geografie 23

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Poloha státního území

- Absolutní geografická poloha (vzhledem k zeměpisným souřadnicím) – poloha vzhledem k moři, podnebným pásům, dopravním trasám, přírodním surovinám apod.
- Relativní geografická poloha (vzhledem k sousedním státům) – ekonomické, demografické a sociální důvody.

PedF, katedra geografie 24

Tvary státního území

- ☒ Není příliš vypovídající (důležitější je podoba komunikační sítě – ta se ale často od tvaru odvíjí).
- ☒ Obecně se považuje za výhodné, když jsou hranice relativně krátké a území kompaktní.

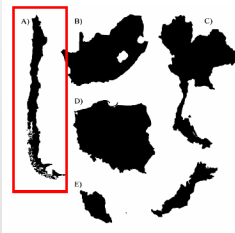

Základní tvary státního území

- ☒ **Podlouhlé** (délka je alespoň šestkrát větší než průměrná šířka) – např. Chile, Norsko, Švédsko, Malawi, Panama, Vietnam.

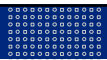

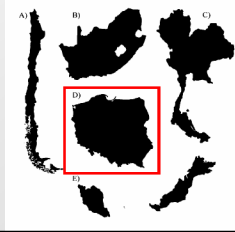

Základní tvary státního území

- ☒ **Kompaktní** (území je v „jednom kuse“ a geometrický střed je víceméně v konstantní vzdálenosti od hranic) – např. Polsko, Uruguay, Rumunsko, Nigérie.

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Základní tvary státního území

☒ **„Proruptivní“** (kompaktní s „výběžky“) – např. Barma, Thajsko, DR Kongo, Indie.

PedF, katedra geografie

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Základní tvary státního území

☒ **Dělené** (z více územně nesouvisajících částí, pokud se nejedná o drobné ostrůvky nebo vzhledem k rozloze „hlavního“ území státu malé ostrovy) – Souostroví – Indonésie, Japonsko, Filipíny, Maledivy ....

☒ Pevninské – Malajsie, USA, Dánsko, Rusko, v jistém smyslu i Francie, Itálie, Španělsko ....

PedF, katedra geografie

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Základní tvary státního území

☒ **Perforované** (s enklávami) – Jižní Afrika, Itálie, Senegal.

PedF, katedra geografie 30

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Státní hranice

PedF, katedra geografie 31

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Definice

- ☒ Státní hranice jsou smluvní linie v terénu, které oddělují území jednoho suverénního státu od území jiného suverénního státu nebo od území, které nepodléhá suverenitě žádného státu.
- ☒ Ve skutečnosti není linie, ale plocha ohraničující „prostor suverenity“ daného státu.
- ☒ Jde o místa přímého kontaktu specifických právních řádů jednotlivých států, které mohou být vzájemně konfliktní.

PedF, katedra geografie 32

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Krátká historie

- ☒ Starověk a středověk: neexistovaly hraniční linie, ale (po)hraniční pásy (*terranullius*).
- ☒ Hraniční pásy byly zpravidla vylidněné a často měly i obrannou funkci
- ☒ Široké byly v neproduktivních oblastech, zužovaly se se vzrůstající hustotou zalidnění.
- ☒ Důsledek: státy nebyly ve vzájemném „fyzickém“ kontaktu.
- ☒ 1659 tzv. pyrenejská smlouva –první oficiální liniová hranice.

PedF, katedra geografie 33

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Politické hranice

4 fáze:

- ☒ Alokace
- ☒ Delimitace
- ☒ Demarkace
- ☒ Administrace

PedF, katedra geografie 34

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Delimitace

- ☒ Určení přesného průběhu hranic na mapách velkých měřítek.
- ☒ Většinou spojeno s terénním šetřením, ověřováním majetkových poměrů, dopravní dostupnosti apod.
- ☒ Časově náročná činnost, vždy s jistým zpožděním po alokaci hranic.
- ☒ Většinou prováděna smíšenými komisemi složenými ze zástupců sousedních států.

PedF, katedra geografie 35

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Demarkace

- ☒ Vyznačení hranic v terénu tak, aby byl jejich průběh snadno identifikovatelný.

PedF, katedra geografie 36

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Administrace

- ☒ Údržba a pravidelná obnova hraničních znaků.
- ☒ Sledování přirozených změn hranice.
- ☒ Regulace hraničních vodních toků.

PedF, katedra geografie

37

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Vytýčení hranic

- ☒ Hranice může být vedena libovolným způsobem, pokud se takto sousední státy dohodnou.
- ☒ Neexistuje žádné obecně přijímané pravidlo, které hranice jsou „spravedlivé“ a které „nespravedlivé“, neplatňují se precedenty.

PedF, katedra geografie

38

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Pár nepsaných pravidel...

- ☒ Nesplavné řeky: hranice vede ve středu toku (tzv. střednice / medianline).
- ☒ Splavné toky: hranice vede středem plavební oblasti toku (hloubnici/ thalweg -odtud se tento princip označuje jako **Thalweg Doctrine**).
- ☒ Pohoří: hranice vede po rozvodnici
- ☒ Jezera: hranice vede po ekvidistantě, platí ale zásada, že zdroje pohraničních jezer mají být využívány pohraničními státy rovnoměrně.

PedF, katedra geografie

39

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Pravidla

- ☒ Zpravidla je dohodnuto, že při přirozených a pozvolných změnách polohy vodního toku se mění i poloha hranice.
- ☒ V praxi to vede na neregulovaných vodních tocích k řadě drobných hraničních sporů.

PedF, katedra geografie 40

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hranice v terénu

- ☒ Hraniční znaky
- ☒ Hraniční ploty
- ☒ Hraniční valy
- ☒ Hraniční zdi

PedF, katedra geografie

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Typologie hranic

- ☒ Hranice suchozemské.
- ☒ Hranice mořské.
- ☒ Hranice mezi dvěma státy.
- ☒ Hranice státu a otevřeného moře.
- ☒ Hranice státu a kosmického prostoru.
- ☒ Přírodní hranice (vedou po přirozené –v přírodě viditelné – linii).
- ☒ Umělé hranice (nemají tuto vazbu).

PedF, katedra geografie 42

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Přírodní hranice

- ☒ Vázány na překážku v terénu:
  - ☒ Pohoří
  - ☒ Řeka
  - ☒ Bažina
  - ☒ Poušť
  - ☒ Mořské pobřeží

- ☒ Primárně brání pohybu lidí, snadno lokalizovatelné, dříve vhodné k obraně.

PedF, katedra geografie 43

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Přírodní hranice

- ☒ Limitem použití principu byla znalost terénu – přírodní hranice např. nebyly použity při koloniálním dělení Afriky (kontinent nebyl v té době dobře zmapován).
- ☒ Působením přírodních sil se postupně mění.
- ☒ V praxi nemají přírodní překážky nikdy zcela liniový charakter, velký potenciál hraničních sporů.
- ☒ Problematické jsou také všechny umělé úpravy (např. říčních koryt).

PedF, katedra geografie 44

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Umělé hranice

- ☒ Jednoduché, často ale nepřírozně kříží průběh liniových fyzickogeografických prvků, obtížná obrana.
- ☒ Zvláštní typy umělých hranic:
  - ☒ Etnické
  - ☒ Historické
  - ☒ Astronomické hranice
  - ☒ Geometrické hranice

PedF, katedra geografie 45

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Specifické hraniční situace

- ☒ V některých případech má území států „nelogický“ nebo nevhodný tvar (výběžky, oddělené části).
- ☒ Pokud jsou některé části území těžko dostupné nebo zcela nedostupné, musí mít zvláštní právní režim: celní, měnový, specifická regulace pohybu obyvatel apod.
- ☒ Nejčastější „specifické hraniční situace“ jsou enklávy, exklávy a koridory.

PedF, katedra geografie 46

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Enkláva x exkláva

- ☒ Enkláva = cizí území na tom, které popisujeme. Území cizího státu na státním území.
- ☒ Exkláva = oddělená (nesouvisející) část území, které popisujeme.
- ☒ Proto také v některých případech jedno a totéž území může být podle „směru“ popisu enklávou i exklávou, v jiných případech jen enklávou nebo jen exklávou.

PedF, katedra geografie 47

PedF, katedra geografie 48

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Územní koridory

- ☒ Koridory spojující, např. dvě části území – Shiligurský koridor v Indii.
- ☒ Území s dopravně důležitým přístavem nebo řekou – např. Caprivi Strip v Namibii, Letícia v Kolumbii.
- ☒ Koridory izolující (např. Vachánské údolí, Neum apod.).

PedF, katedra geografie 50

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Vývoj států

PedF, katedra geografie 51

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Způsoby získání státního území

- ▣ Primární= rozšíření státní suverenity na území, které dosud suverenně žádného státu nepodléhalo (res nullius) nebo bylo už dříve opuštěno (territorium derelictum).
- ▣ Odvozené= rozšíření státní suverenity na území, které dosud podléhalo suverenně jiného státu.

PedF, katedra geografie 52

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Primární způsoby

- ▣ *Prvotní okupace*
- ▣ *Akcese*
- ▣ *Akrescence*

PedF, katedra geografie 53

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Prvotní okupace

- ▣ Rozšíření suverenity / vznik státu na již existujícím území.
- ▣ Může jít o prvotní osídlení (např. Kapverdy, Azory, Norfolk),
- ▣ nebo o objevení území bez uznaného právního řádu (např. Amerika),
- ▣ nebo (výjimečně) o konstituování nezávislého státu na „území nikoho“ (Libérie).

PedF, katedra geografie 54

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Akcese

- ☒ zisk území působením přírodních sil, zejména:
  - ukládání říčních sedimentů
  - vulkanická činnost
  - vývoj a změny toku řek

PedF, katedra geografie 55

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Akrescence

Vytvoření nového území uměle – posunem pobřežní čáry

- ☒ Vysoušení mořského dna
- ☒ Navršení materiálu nad mořskou hranici

Vždy mimořádně drahé, důvody:

- ☒ Politické (v menšině)
- ☒ Ekonomické (jasně převažují)
- ☒ Bezpečnostní (např. snahy zabránit zatopení území přírodními silami)

PedF, katedra geografie 56

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Japonsko

Osaka airport

PedF, katedra geografie 57

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Okupovaná území

- ☒ Zůstávají součástí původního státu.
- ☒ Okupant přebírá část nebo celý výkon suverenity.
  - Ve vztahu k armádě okupovaného státu zcela.
  - Ve vztahu k civilnímu obyvatelstvu –silně omezen mezinárodními úmluvami.
- ☒ Okupující stát / koalice nesmí měnit právní poměry (státní příslušnost), demografické poměry (deportace) a podobně.
- ☒ V praxi rozdílná míra „angažování se“ okupanta v dom. politice okupovaného státu (např. německá okupace různých zemí za 2. světové války –na jedné straně Dánsko, na druhé východní území).

PedF, katedra geografie 58

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Anektovaná území

- ☒ Stávají se přímou součástí anektujícího státu.
- ☒ Obyvatelé území se stávají (zpravidla) občany nového státu.
- ☒ Obyvatelstvo území podléhá svrchovanosti anektujícího státu neomezeně a bez výhrad.
- ☒ Přestává platit původní právní řád –nahrazuje ho právní řád anektujícího státu (často s přechodnými obdobími).

PedF, katedra geografie 59

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Ztráta území

- ☒ opuštění (*derelikce*)
- ☒ působení přírodních sil
- ☒ secese (odtržení)
- ☒ plebiscit
- ☒ adjudikace

PedF, katedra geografie 60

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Formy států

PedF, katedra geografie 61

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Státní moc

- ☒ Existence státní moci je nutná k tomu, aby stát mohl plnit své funkce vzhledem k obyvatelstvu.
- ☒ Nositeli státní moci jsou **státní orgány**, tj. zákonem vytvořené subjekty mající právo jednat jménem státu.
- ☒ Vedle nich jsou ve státě i specifické složky plnící zvláštní úkoly (policie, armáda).

PedF, katedra geografie 62

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Složky státní moci

- ☒ moc ZÁKONODÁRNÁ
- ☒ moc VÝKONNÁ
- ☒ moc SOUDNÍ

☒ V demokratických zemích jsou odděleny (zajišťují je rozdílné *státní orgány*) a vzájemně se kontrolují

PedF, katedra geografie 63

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Moc zákonodárná (legislativní)

- ☒ Zákonodárnou moc představuje **parlament**.
- ☒ Zákonodárná moc obecně určuje pravidla vztahů mezi obyvateli státu (zákony), státní rozpočet a schvaluje mezinárodní smlouvy.

PedF, katedra geografie 64

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Společné znaky parlamentu

- ☒ Kolegiální charakter – neexistuje hierarchická stavba (všichni poslanci mají jeden hlas, rozhoduje se kolektivně).
- ☒ Je volen přímo (u dvoukomorových parlamentů vždy dolní komora) – bez splnění této podmínky není možné jakékoliv shromáždění považovat za parlament (např. jmenované „parlamenty“ po státních převratech).
- ☒ Má celostátní působnost.
- ☒ Mají vždy určité základní pravomoci (pravomoc přijímat zákony a státní rozpočet).

PedF, katedra geografie 65

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Typy parlamentu

- ☒ Jednokomorový parlament – všichni poslanci tvoří jeden sbor.
- ☒ Dvoukomorový parlament – parlament tvoří dva sbory, které se liší pravomocemi a někdy i způsobem vytvoření:
  - Dolní komora – volena přímo, zastupuje obyvatelstvo státu jako celek.
  - Horní komora – reprezentace zástupců územních jednotek.

PedF, katedra geografie 66

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Moc výkonná (exekutivní)

- ☒ Výkonnou moc představuje zejména hlava státu a vláda (případně s předsedou).
- ☒ Hlava státu (jednotlivec nebo kolektiv) zejména zastupuje stát navenek (podpisy smluv, pověřování diplomatických zástupců apod.), jeho pravomoci ve vztahu k vnitrostátním záležitostem závisí na typu státu.
- ☒ Vláda (rada ministrů, kabinet ...) je zpravidla kolektivní orgán, způsob jmenování a kontroly závisí na typu státu.

PedF, katedra geografie 67

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Moc soudní

- ☒ soudní moc má dva hlavní úkoly:
  - rozhoduje v oblasti občanskoprávních, rodinných a pracovních vztahů a v záležitostech trestných činů
  - kontroluje činnost ostatních státních orgánů a interpretuje zákony
- ☒ zpravidla mají hierarchickou strukturu

PedF, katedra geografie 68

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Formy státu

PedF, katedra geografie 69

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Formy státu

- ☒ Určují se podle toho, jak je organizována státní moc, resp. jak jsou uspořádány vztahy mezi jednotlivými složkami státní moci.
- ☒ Nejčastěji se státy člení podle způsobu, jakým získává hlava státu svůj úřad na **monarchie a republiky**.
- ☒ Rozšířené je i členění podle vnitřní organizace na státy **unitární a složené**.
- ☒ Formu státu určuje zpravidla ústava.

PedF, katedra geografie 70

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Monarchie

- ☒ Hlavou státu je monarcha (král, císař, kníže, velkovévoda ...), který zpravidla svůj úřad dědí.
- ☒ Délka funkčního období hlavy státu zpravidla není omezena.

PedF, katedra geografie 71

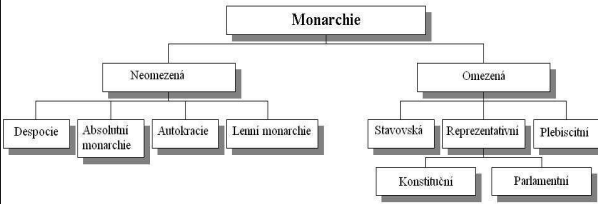

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Formy monarchií


```

graph TD
    Monarchie --> Neomezená
    Monarchie --> Omezená
    Neomezená --> Despotie
    Neomezená --> Absolutní_monarchie[Absolutní monarchie]
    Neomezená --> Autokracie
    Neomezená --> Lení_monarchie[Lení monarchie]
    Omezená --> Starovská
    Omezená --> Reprezentační
    Omezená --> Plebiscitní
    Starovská --> Konstituční
    Starovská --> Parlamentní
    
```

PedF, katedra geografie 72

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Republika

- Hlava státu je do své funkce volena.
- Její funkční období je zpravidla omezeno (nejčastěji 4-5 let).
- Titul hlavy státu je nejčastěji „prezident“ (existují ale i jiné varianty).

PedF, katedra geografie 73

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Formy republik

- Parlamentní republiky
- Prezidentské republiky
- Parlamentně prezidentské republiky

PedF, katedra geografie 74

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Hlavní rozdíly

	PREZIDENTA VOLÍ	PŘEDSEDA VLÁDY	VLÁDA ODPOVÍDÁ	PRAVO PREZIDENTA ROZPUSTITI PARLAMENT
PARLAMENTNÍ	parlament	ANO	parlamentu	ANO
PREZIDENTSKÁ	občané	NE	prezidentovi	NE
PARL. – PREZ.	občané	ANO	oběma	ANO

PedF, katedra geografie 75

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Personální unie

- ☒ Není složený stát
- ☒ Několik států –subjektů mezinárodního práva – má společnou hlavu států
- ☒ Největší personální unii tvoří Spojené království, Kanada, Austrálie + cca 15 dalších zemí Společenství

PedF, katedra geografie 76

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Federace

- ☒ složený stát, skládající se ze států - členů federace s různým označením (státy, země, republiky, kantony, provincie).
- ☒ Federace má vždy plnou mezinárodní subjektivitu a dělí se na:
  - **federaci vnitrostátní** - členské státy nemají mezinárodní subjektivitu - USA, Československo 1969-92.
  - **federaci mezinárodní** - členské státy mají omezenou mezinárodní subjektivitu a mohou vlastním jménem uzavírat mezinárodní smlouvy v rozsahu stanoveném federální ústavou - Německo, Švýcarsko, Rakousko, Sovětský svaz, Československo ke konci roku 1992.

PedF, katedra geografie 77

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Konfederace

- ☒ Nejsou složené státy.
- ☒ Je to svaz nezávislých států, pravomoc orgánů konfederace není imperativní.
- ☒ Subjektem mez. práva jsou členské státy, ne konfederace jako celek.
- ☒ většinou jen přechodná forma spolupráce, která končí přetvořením na federaci (1789: USA, 1848: Švýcarsko), nebo rozpadem (1989: Senegambie).
- ☒ Pozor na Švýcarsko!!!

PedF, katedra geografie 78

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Typologie států a jejich ideologie

PedF, katedra geografie 79

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Aristotelovo třídění:

☒ Aristoteles (384–322 př. n. l.) v knize politika vymežil základní formy státu podle formy vlády:

3 „správné“ formy:

- ☒ Monarchie – panství jednotlivce
- ☒ Aristokracie – panství vybrané menšiny
- ☒ Demokracie – panství většiny

3 „zvrhlé“ formy:

- ☒ Tyranie – panství jednotlivce, který sleduje jen vlastní prospěch
- ☒ Oligarchie – panství bohatých k jejich prospěchu
- ☒ Ochlokracie – panství (zvláště) chudých

PedF, katedra geografie 80

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Někdy ještě 4. typ

☒ Ideokracie – neboli teokracie – formálně neexistuje lidská vrchnost, nejvyšší moc má bůh nebo nadlidská duchovní bytost bez slabostí lidské povahy.

PedF, katedra geografie 81

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Klasifikace státoprávních systémů

☒ Ideologická báze ☒ Komunistické režimy ☒ Socialistické režimy ☒ Demokratické režimy ☒ Náboženské režimy ☒ Ostatní absolutistické Režimy ☒ Jiné ideologie ☒ Ultraliberální až ☒ anarchistické režimy	☒ Stranické systémy ☒ Jedna politická strana ☒ Hegemonní politická strana ☒ Převažující politická strana ☒ Dvě politické strany ☒ Omezený pluralismus ☒ Extrémní pluralismus ☒ Atomizovaný pluralismus

PedF, katedra geografie 82

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Komunismus

- ☒ Ortodoxní komunistické diktatury.
- ☒ Jde o vládu úzké skupiny lidí nebo jednotlivce (diktátora), který je údajným zástupcem proletariátu.
- ☒ Ideologickým základem takových režimů bývá modifikace marxisticko-leninského učení, například maoismus.
- ☒ Mezi země s komunistickými režimy počítáme v současnosti především Korejskou lidově demokratickou republiku a Kubu.

PedF, katedra geografie 83

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Socialismus

- ☒ Významnou roli hraje komunistická (dělnická, socialistická) strana a systém kolektivismu.
- ☒ Typické je potlačování lidských práv, omezování trhu, rozsáhlé zásahy státu a rozsáhlý státní sektor.
- ☒ V současnosti zřejmě nenajdeme žádný typický socialistický režim, v minulosti to byly některé mírnější režimy ve východním bloku, například Maďarsko nebo Polsko v 80. letech 20. století.

PedF, katedra geografie 84

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Demokracie

- ☒ Systémy založené na myšlenkách a principech volného trhu, individuální svobody a odpovědnosti.
- ☒ Dříve se označovaly jako kapitalistické nebo buržoazní režimy.
- ☒ Například státy Evropské unie, většina států Severní a Jižní Ameriky, státy Austrálie a Oceánie...

PedF, katedra geografie 85

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Náboženské režimy

- ☒ Islámské státy založené na tradičním právu šarija.
- ☒ Systémy kombinující uvedené prvky (tzv. systémy třetí cesty) – do této skupiny můžeme zařadit pragmatické autoritativní režimy nebo tzv. korporativistické režimy (např. Mussoliniho typ fašismu).
- ☒ V současnosti do této skupiny řadíme také některé státy s komunistickým (socialistickým) režimem a tržními prvky – Čína, Laos, Vietnam.

PedF, katedra geografie 86

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Ostatní absolutistické režimy

- ☒ Jsou většinou založeny na nedotknutelnosti vlády.
- ☒ Označují se také jako absolutistické nebo autoritativní režimy.
- ☒ Ke státům s absolutistickými režimy patří například
- ☒ Saudská Arábie.
- ☒ Ke státům s autoritativními režimy řadíme například Bělorusko.

PedF, katedra geografie 87

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Jiné ideologie

- ☒ Například rasismus (apartheid), fašismus, kastovní systém apod.
- ☒ V současnosti se neseťkáme s typickým představitelem tohoto směru.
- ☒ V minulosti šlo například o Jihoafrickou republiku, Chile nebo Kambodžu.
- ☒ Existují ovšem některé státy, které částečně diskriminují vlastní obyvatelstvo minoritních národů, například omezování občanů hlásících se k ruské národnosti v Lotyšsku nebo Estonsku.

PedF, katedra geografie 88

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Stranický systém

- ☒ Rozděluje stranické systémy na **soutěživé** a **nesoutěživé**.

PedF, katedra geografie 89

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Systém jedné pol. strany

- ☒ Pro tento systém jsou charakteristické represivní formy vlády – vlastní politické strany jsou většinou zakázány; pokud probíhají volby, pak jsou většinou formální nebo zmanipulované.
- ☒ Rozlišujeme podtypy:
  - ☒ Totalitární (totalitní; vláda ideologie jedné strany)
  - ☒ Autoritativní (systém založený na konkrétní osobnosti, menší ideologický náboj)
  - ☒ Pragmatický (vláda „osvíceného“ diktátora)
- ☒ Saudská Arábie, Bělorusko, KLDK, Kuba.

PedF, katedra geografie 90

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Systém s hegemonní pol. stranou

- Existují neplnohodnotné strany (například v Československé socialistické republice strany Národní fronty).
- Podtypy – ideologicko-hegemonní, ragmatickehegemonní.
- Bývalá ČSSR, NDR; částečně Mexiko

PedF, katedra geografie 91

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Systém s převažující pol. stranou

- Existují svobodné volby a korektní politická soutěž (patří již mezi soutěživé systémy), ale v praxi dochází k dlouhodobé nadvládě jedné strany.
- Dříve Japonsko, Norsko, Švédsko nebo Indie

PedF, katedra geografie 92

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Systém dvou politických stran

- Existují dvě velké politické strany.
- V některých případech je doplňují menší politické strany (nejčastěji jedna strana) – získávají hlasy voličů z okrajových částí politického spektra.
- Velké politické strany ve volbách soupeří o hlasy centristických voličů.
- Například USA.

PedF, katedra geografie 93

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Omezený pluralismus

- ☒ Politická soutěž tří až pěti stran.
- ☒ Poměrně stabilní politický systém.
- ☒ Charakteristická je tvorba alternativních koalic, nevýhodou bývá existence extrémistických stran napravo i nalevo od politického středu.
- ☒ Nizozemsko, Norsko, Německo, Island

PedF, katedra geografie 94

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Atomizovaný pluralismus

- ☒ Politický chaos, bez výrazných systémových prvků.
- ☒ Situace často ústí v radikální řešení pomocí nedemokratických prostředků.
- ☒ Rusko

PedF, katedra geografie 95

MASARYKOVA UNIVERZITA www.muni.cz

Extrémní pluralismus

- ☒ Existence šesti až deseti politických stran.
- ☒ Vede k roztržitosti politického spektra.
- ☒ Charakteristické znaky: chronická nestabilita, silné postavení středových stran, komplikované politické strany.
- ☒ Polsko, Izrael.

PedF, katedra geografie 96

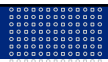

Zdroj

- ☒ BAAR, V., RUMPEL, P, ŠINDLER, P.: Politická geografie. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita, 1996. 91 s. Učební texty Ostravské univerzity.
- ☒ Elektronická verze knihy: JEHLIČKA,P., TOMĚŠ,J., DANĚK,P. (2000): Stát, prostor, politika – vybrané kapitoly z politické geografie , KSGRR Přf UK.
- ☒ Přístupné z <http://www.prg.aktualne.cz/>
